

De effectiviteit van doorkleuteren

De overgang van de derde kleuterklas naar het eerste leerjaar is een belangrijk scharniermoment in de ontwikkeling van jonge kinderen. Wanneer blijkt dat een kind nog onvoldoende vaardigheden beheerst die van belang zijn voor een succesvolle overgang naar het eerste leerjaar, kan men aan de ouders het advies geven om hun kind nog een jaartje te laten doorkleuteren. In Vlaanderen blijft bijna 1 op de 20 kinderen zitten in de derde kleuterklas. Maar is dat wel zo'n goede zaak?

'Beter zittenblijven in kleuterklas dan in eerste leerjaar' blokletterden enkele media recent. De berichtgeving volgde naar aanleiding van een grootschalige onderzoek aan de KU Leuven, waarbij we zo'n 6.000 kinderen volgden na de derde kleuterklas. Toch dienen bij deze uitspraak enkele kritische kantte-

keningen worden geplaatst. De effectiviteitsvraag rond zittenblijven is immers geen zwart-witkwestie maar een bijzonder complex verhaal. Uit het onderzoek bleek dat zowel zittenblijven als overgaan naar het eerste leerjaar belangrijke gevolgen hebben voor de latere schoolloopbaan.

Doorkleuteren: wiskundegroei ↓ psychosociale ontwikkeling ↑

Eerst en vooral onderzochten we hoe de ontwikkeling van zittenblijvers in de derde kleuterklas (K3) er zou uitzien, stel dat ze toch zouden overgaan naar het eerste leerjaar. Zo'n 6.000 leerlingen werden gevolgd vanaf de derde kleuterklas tot het einde van de lagere school. De ontwikkeling van kinderen die de derde kleuterklas dubbelden (K3-zittenblijvers) werd vergeleken met de ontwikkeling van kinderen met eenzelfde profiel als dat van K3-zittenblijvers maar die toch overgingen naar het eerste leerjaar (L1). Elk schooljaar (2002-2003 tot 2008-2009) vergeleken we twee leerlin-

gengroepen met volgende school-loopbaan:

K3-zittenblijvers: K3 – K3 – L1 – L2 – L3 – L4 – L5

Vergelijkingsgroep: K3 – L1 – L2 – L3 – L4 – L5 – L6

Uit de resultaten bleek dat zittenblijven in de derde kleuterklas een rem zet op de wiskundegroei doorheen de lagere school. Met andere woorden, als K3-zittenblijvers toch zouden overgaan naar het eerste leerjaar en daarna ook normaal blijven vorderen, zouden ze minstens tot het einde van de lagere school beter scoren voor wiskunde. Anderzijds bleek dat doorkleuteren een gunstig effect heeft op de psychosociale ontwikkeling. Als K3-zittenblijvers toch zouden overgaan naar het eerste leerjaar en daarna ook normaal blijven vorderen, zouden ze gedurende minstens een deel van de lagere school-loopbaan een lager welbevinden, verstoorde sociale relaties, en meer probleemgedrag zoals agressie, asociaal gedrag en hyperactiviteit vertonen.

Hoe kunnen we dit verklaren? De *leeftijdsgenoten* waarmee de K3-zittenblijvers worden vergeleken, zitten al een leerjaar hoger zitten. Zij kregen al meer nieuwe leerstof aangeboden waardoor ze meer kennis en vaardigheden konden demonstrenen op de wiskundetoets en bijgevolg hoger konden scoren. We vergeleken de groepen daarom ook wanneer ze in hetzelfde leerjaar zaten, dus wanneer zittenblijvers een jaar ouder

waren dan kinderen die niet bleven zitten. Ook dan stelden we vast dat zittenblijvers niet hoger scoorden voor wiskunde in vergelijking met hun leerjaargenoten. Zittenblijven in de derde kleuterklas kost het kind dus een extra jaar en brengt bovendien niets op voor de wiskundeprestaties. Vanaf het eerste leerjaar scoren kleuterzittenblijvers gelijk met vergelijkbare jongere *leerjaargenoten* die wel overgingen naar het eerste leerjaar. Anderzijds blijkt dat zittenblijvers zich wel beter voelen op school, betere relaties vertonen met hun klasgenoten, en minder probleemgedrag vertonen. Als men bij twijfel kinderen toch laat overgaan, blijven ze vaak aan het staartje van de klas bengelen. Ze vergelijken zichzelf met hun beter presterende klasgenoten (en niet met leeftijdsgenoten die wel bleven zitten en lager scoorden). Deze relatieve positie kan het negatief welbevinden verklaren. Bovendien kunnen herhaalde faalervaringen tot een toename van probleemgedrag leiden. Zittenblijvers daarentegen worden geconfronteerd met een nieuwe, jongere en minder ervaren klasgroep, wat een boost in het zelfvertrouwen geeft.

Zowel doorkleuteren als overgaan hypothekeken de schoolloopbaan

Bovenstaande vaststellingen hebben betrekking op de vergelijking tussen K3-zittenblijvers en gelijkaardige *leerlingen die elk jaar overgaan tot het*

einde van de lagere school (Loopbanen K3-K3-L1-L2-L3-L4-L5 versus K3-L1-L2-L3-L4-L5-L6). Er zijn ook heel wat leerlingen die later blijven zitten of naar het buitengewoon onderwijs overstappen. Van de groep kinderen die een gelijkaardig profiel hebben als K3-zittenblijvers maar die toch de overstap maken naar het eerste leerjaar, gaat slechts 37% daarna elk jaar over naar het volgende leerjaar tot het einde van de lagere school. 44%¹ doet een later leerjaar over en 19% spendeert minstens een jaar in het buitengewoon onderwijs. Kinderen waarover men twijfelt toch laten overgaan naar het eerste leerjaar is dus vaak uitstel van executie. Van de groep kinderen die wel blijft zitten in de derde kleuterklas, gaat eveneens slechts 37%² daarna elk jaar over tot het einde van de lagere school. Ze hebben een aanzienlijk lagere kans om nog eens te blijven zitten in de lagere school (17%)³, maar een grotere kans om minstens een jaar in het buitengewoon onderwijs door te brengen (43%). Kinderen die de derde kleuterklas dubbelden en opnieuw leerproblemen vertonen, zal men minder snel voor een tweede keer laten dubbelen. De beslissing om naar het buitengewoon onderwijs over te stappen is dan sneller gemaakt. Zowel zittenblijven als overgaan hypothekeken dus de verdere school-loopbaan.

Beter doorkleuteren dan het eerste leerjaar dubbelen

Naast de vergelijking tussen normaalvorderende K3-zittenblijvers en gelijkaardige leerlingen, deden we een tweede vergelijking. K3-zittenblijvers die daarna normaal vorderen werden ook vergeleken met gelijkaardige leerlingen die overgaan naar het eerste leerjaar maar daarna blijven zitten in het eerste leerjaar (en daarna normaal vorderen). We kozen voor deze groep

Zittenblijven in de derde kleuterklas rendeert in sommige situaties wel voor kinderen waarbij zéér sterke twijfels zijn of ze het eerste leerjaar zullen aankunnen.

SW

omdat dit, na normaal vorderen, het meest voorkomende alternatieve traject is voor kinderen waarover men twijfelt maar die men toch de overstap laat maken naar het eerste leerjaar.

Elk schooljaar (2002-2003 tot 2008-2009) vergeleken we twee leerlingengroepen met volgende schoolloopbaan:

K3-zittenblijvers: K3 – K3 – L1 – L2 – L3 – L4 – L5

Vergelijkingsgroep: K3 – L1 – L1 – L2 – L3 – L4 – L5

Als K3-zittenblijvers toch zouden overgaan naar het eerste leerjaar, zouden ze een grote kans hebben om daarna het eerste leerjaar te dubbelen. In geval ze het eerste leerjaar dubbelen, zouden ze op het einde van de lagere school nóg lager scoren voor wiskunde dan wanneer ze K3 hadden overgedaan. Bovendien heeft het dubbelen van het eerste leerjaar – in tegenstelling tot K3-zittenblijven – geen positieve impact op de psychosociale ontwikkeling. K3-zittenblijven remt de wiskundeontwikkeling dus in mindere mate dan L1-zittenblijven. K3-zittenblijven is bovendien gunstiger voor de psychosociale ontwikkeling dan L1-zittenblijven. We hebben het hier over welbevinden, zelfvertrouwen, werkattitude, zelfstandigheid en hyperactiviteit.

Een mogelijke verklaring is dat K3-zittenblijven een minder negatieve bijklank heeft dan L1-zittenblijven. Het is mogelijk dat de reden van het zittenblijven bij K3-zittenblijven vaker buiten het potentieel van het kind wordt gezocht ('het kind is nog niet schoolrijp en heeft wat meer tijd nodig om te ontwikkelen'). Zittenblijven in het eerste leerjaar daarentegen wordt vaker gezien als een probleem bij het kind zelf ('het kind heeft niet de mogelijkheden te leren lezen/schrijven en rekenen op één jaar tijd'). De verwachtingen zijn bijgevolg minder negatief ten aanzien van K3-zittenblijvers dan ten aanzien van L1-zittenblijvers. Om dezelfde reden kunnen L1-zittenblijvers een negatiever zelfbeeld ontwikkelen, wat gepaard gaat met een negatievere psychosociale ontwikkeling. Een tweede verklaring is dat het dubbelen van de derde kleuterklas in een vroeger stadium plaatsvindt, wat een meer

preventieve werking mogelijk maakt. Het zelfbeeld is nog niet zo geschonden op het moment dat het dubbelen plaatsvindt.

Monitoring op maat van risicokinderen

Onze bevindingen geven aan dat zittenblijven in de derde kleuterklas in sommige situaties wel rendeert voor kinderen waarbij men zéér sterke twijfels heeft of ze het eerste leerjaar wel zullen aankunnen. Het gaat dan om kinderen die – als ze toch zouden overgaan naar het eerste leerjaar – daarna het eerste leerjaar zouden dubbelen en bijgevolg nóg lager zouden scoren voor zowel wiskunde als psychosociaal functioneren. Dit in de veronderstelling dat deze kinderen na het K3-zittenblijven normaal blijven vorderen. Maar we hebben geen glazen bol. Zonder in de toekomst te kunnen kijken om te zien of een risicokind op een later tijdstip zou blijven zitten indien het overgaat naar L1, worstelen ouders, leraren, CLB-medewerkers, enzovoort, vaak met de moeilijke vraag of een kind al dan niet baat heeft bij zittenblijven. Het antwoord zal steeds afhangen van meerdere, elkaar beïnvloedende factoren. Of een kind al dan niet baat heeft bij zittenblijven in de derde kleuterklas hangt enerzijds af van de situatie op het moment van de beslissing. Anderzijds zal ook het proces dat volgt na de beslissing van groot belang zijn. In welke klasgroep komt het kind terecht? Hoe evolueert de thuissituatie? Wat is het profiel van de klasleerkracht de volgende leerjaren? Enzovoort. De omzendbrief 'Zittenblijven in het basisonderwijs' (Ba0/2014/03) van mei 2014 stipuleert dat basisscholen vanaf 1 september 2014 de beslissing tot zittenblijven moeten nemen na overleg met het CLB en dat scholen de beslissing schriftelijk moeten motiveren en mondeling toelichten aan de ouders. De omzendbrief stimuleert op die manier dat de beslissing tot zittenblijven grondig afgewogen wordt. Dat lijkt ook vanuit het hier gepresenteerde

onderzoek erg zinvol. Daarnaast stelt de omzendbrief dat de school moet aangeven welke bijzondere aandachtspunten er zijn voor deze leerling tijdens het bisjaar. Vanuit onze onderzoeksresultaten willen we tevens pleiten voor het vermijden van bijzondere aandachtspunten voor risicoleerlingen die wél overgaan naar het volgende leerjaar. Het vermijden van zittenblijven moet dan gepaard gaan met extra ondersteuning op zowel cognitief vlak (om te voorkomen dat het kind later blijft zitten) als op psychosociaal vlak (mogelijk maken van succeservaringen). We hopen dat een aantal recente tendensen in het Vlaamse (basis)onderwijs (zoals het M-decreet) ertoe zal bijdragen dat scholen en leraren het als hun taak beschouwen om zwakke presteerders sterker te ondersteunen om ze aan boord te houden. Nu reeds zetten heel wat scholen en leraren in het gewoon onderwijs zich in voor leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften en zwakke presteerders. Die inspanningen moeten verder gewaardeerd en ondersteund worden. ■

'Ready or not? A study on the effects of kindergarten retention', doctoraatsproefschrift van Machteld Vandecandelaere, maart 2015, KU Leuven (Centrum voor Onderwijseffectiviteit en -Evaluatie).

1. Van de groep leerlingen die een gelijkaardig profiel hadden als K3-zittenblijvers maar die toch overgingen naar het eerste leerjaar, bleef 32% zitten in het eerste leerjaar, 8% in het tweede leerjaar, 6% in het derde leerjaar, 4% in het vierde leerjaar, 2% in het vijfde leerjaar en 1% in het zesde leerjaar. De som van deze percentages is hoger dan 44% omdat sommige leerlingen twee keer bleven zitten. Van 6% kennen we het traject niet.
2. Dit % en de andere percentages kunnen hoger liggen aangezien we van 12% van de leerlingen het traject niet kennen.
3. Van de groep K3-zittenblijvers, bleef 7% nog eens zitten in het eerste leerjaar en dubbelde 9% het tweede, derde, vierde, vijfde of zesde leerjaar.